

وجوه افتراق استاندارد حسابداری شماره ۲۸ با آئین نامه ذخایر فنی مؤسسات بیمه شورای عالی بیمه

محسن سهرابی عراقی^۱

رویا دارابی^۲

مجید الهوردی^۳

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۸۹/۱۱/۱۲

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۰/۰۴/۰۶

چکیده

هدف این تحقیق، مقایسه استاندارد حسابداری شماره ۲۸ با آئین نامه شماره ۵۸ شورای عالی بیمه در مورد شناسایی و گزارشگری ذخایر فنی شرکت های بیمه و بررسی معنی دار بودن تفاوت های موجود بر سود خالص شرکت های مزبور است. تحقیق از نظر هدف، کاربردی و از نظر ماهیت و روش از نوع مقایسه ای است. در این پژوهش، اثر به کارگیری استاندارد حسابداری شماره ۲۸، آئین نامه شماره ۵۸ شورای عالی بیمه و روش پیشنهادی محقق (محاسبه و گزارشگری ذخیره فنی تکمیلی و خطرات طبیعی به عنوان اندوخته احتیاطی غیر قابل تقسیم در بخش حقوق صاحبان سهام) بر سود خالص نمونه های تحقیق با استفاده از مقایسه میانگین داده ها به طور جداگانه آزمون شده و نتایج به دست آمده، فرضیه های این تحقیق را تأیید کرده است. جامعه آماری و قلمرو مکانی تحقیق، کلیه شرکت های بیمه تجاری بوده و قلمرو زمانی تحقیق از ابتدای سال ۱۳۸۶ لغایت پایان سال ۱۳۸۸ بوده است. روش گردآوری اطلاعات کتابخانه ای بوده و با استفاده از صورت های مالی حسابرسی شده شرکت های بیمه و اسناد و مدارک پیوست آنها صورت پذیرفته است.

واژگان کلیدی: ذخایر فنی شرکت های بیمه، استاندارد حسابداری ۲۸، آئین نامه شماره ۵۸، سود خالص، ذخیره فنی تکمیلی و خطرات طبیعی

۱. استادیار دانشگاه علامه طباطبائی (Email: Sohrabi.nasser@Yahoo.com)

۲. استادیار دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران جنوب (نویسنده مسئول) (Email: Royadarabi110@Yahoo.com)

۳. کارشناس ارشد حسابداری، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران جنوب

(Email: Majid-allahverdi@Yahoo.com)

۱. مقدمه

صنعت بیمه به‌عنوان یکی از نهادهای مالی از لحاظ ابعاد اقتصادی و اجتماعی اثرات با اهمیتی دارد. بارزترین اثر فعالیت‌های بیمه، ایجاد اطمینان و آسایش خاطر برای صاحبان سرمایه است. شرکت‌های بیمه با ارائه انواع خدمات بیمه‌ای و جبران خسارات احتمالی، صاحبان سرمایه را در مقابل حوادث مختلف حمایت می‌کنند، به‌طوری‌که صاحبان سرمایه می‌توانند با پرداخت حق‌بیمه‌ای که مبلغ آن نسبت به کل سرمایه تحت پوشش بیمه اندک است، از انواع پوشش‌های بیمه‌ای بهره‌مند شوند و در رابطه با حفظ سرمایه خود آسایش خاطر داشته باشند. پیامدها و ابعاد فراگیر اقتصادی و اجتماعی عملکرد شرکت‌های بیمه در سطح کلان و خرد ایجاب می‌کند تا اطلاعات مورد نیاز استفاده‌کنندگان از گزارش‌های مالی این شرکت‌ها به‌ویژه در مورد عملکرد و وضعیت مالی آنها به‌صورت مربوط، قابل اتکاء و قابل مقایسه فراهم گردد. چنین اطلاعاتی باید با رعایت استانداردهای حسابداری هر کشور تهیه و ارائه گردد. از آنجاکه خصوصیات منحصربه‌فرد فعالیت‌های بیمه، لزوم تدوین استاندارد حسابداری مجزا را ضروری می‌کرد، استاندارد حسابداری شماره ۲۸ (فعالیت‌های بیمه عمومی) تدوین و از ابتدای سال ۱۳۸۶ لازم‌الاجرا گردید و درحال‌حاضر فعالیت‌های بیمه عمومی کشور در دامنه کاربرد این استاندارد قرار دارد. لیکن، استاندارد مزبور در برخی موارد با آئین‌نامه‌های شورای عالی بیمه، به‌ویژه آئین‌نامه شماره ۵۸ (ذخایر فنی مؤسسات بیمه) که شرکت‌های بیمه طبق قانون تأسیس بیمه مرکزی ایران و بیمه‌گری ملزم به رعایت آن می‌باشند، تفاوت دارد. در این مقاله به مقایسه استاندارد حسابداری شماره ۲۸ (فعالیت‌های بیمه عمومی) با آئین‌نامه شماره ۵۸ شورای عالی بیمه در مورد شناسایی و گزارشگری ذخایر فنی بیمه‌های غیرزندگی شرکت‌های بیمه و بررسی مغایرات بین آنها پرداخته شده و تأثیر مغایرت‌های موجود بر سود خالص و نهایتاً معنی‌دار بودن آن بر تصمیمات اقتصادی استفاده‌کنندگان از صورت‌های مالی (سرمایه‌گذاران فعلی و بالقوه، مدیریت

واحد اقتصادی، تحلیل گران مالی، دولت و ...) بررسی شده و در پایان پیشنهادهایی جهت بهبود وضعیت گزارشگری موجود و شفافیت صورت‌های مالی شرکت‌های بیمه ارائه شده است.

۲. بیان مسئله

پیش از تدوین استاندارد حسابداری شماره ۲۸ (فعالیت‌های بیمه عمومی)، شرکت‌های بیمه برای محاسبه ذخایر فنی بیمه‌های غیرزندگی و گزارشگری آن از آئین‌نامه شماره ۲۲ شورای عالی بیمه مصوب ۱۳۶۷/۸/۱۱ استفاده می‌نمودند. استاندارد حسابداری شماره ۲۸ که به دلیل ویژگی‌های متفاوت و منحصر به فرد بیمه‌های غیرزندگی، مستثنی کردن فعالیت‌های بیمه عمومی از دامنه کاربرد استاندارد حسابداری شماره ۳ (درآمد عملیاتی)، یکسان‌سازی روش‌های متفاوت حسابداری بیمه و لزوم شفافیت بیشتر گزارش‌های مالی شرکت‌های مزبور با توجه به وجود استاندارد حسابداری خاص برای فعالیت‌های بیمه‌ای در دیگر کشورها و ورود بخش خصوصی به صنعت بیمه کشور تدوین گردید، در تیرماه ۱۳۸۵ پس از تصویب در مجمع عمومی سازمان حسابرسی از تاریخ ۱۳۸۶/۱/۱ لازم‌الاجرا شد، لیکن شرکت‌های بیمه بنا به دلایل مختلف از پذیرش کامل آن خودداری نموده و در سال ۱۳۸۷، شورای عالی بیمه با تنظیم آئین‌نامه شماره ۵۸ و تصویب آن در تاریخ ۱۳۸۷/۱۰/۲۰ که در مورخ ۱۳۸۷/۱۲/۲۶ به تأیید وزیر امور اقتصادی و دارایی (به‌عنوان رئیس مجمع عمومی بیمه مرکزی و سازمان حسابرسی) نیز رسید، شرکت‌های بیمه را ملزم نمود به جای استاندارد حسابداری شماره ۲۸ از آئین‌نامه شماره ۵۸ شورای عالی بیمه جهت محاسبه ذخایر فنی خود استفاده کنند. حال با توجه به مطالب فوق، این سؤالات مطرح می‌گردد:

- چه تفاوت‌هایی بین استاندارد حسابداری شماره ۲۸ (فعالیت‌های بیمه عمومی) با آئین‌نامه شماره ۵۸ شورای عالی بیمه وجود دارد؟

- باتوجه به اینکه وزیر امور اقتصادی و دارایی به‌عنوان رئیس مجامع سازمان حسابرسی و بیمه مرکزی ایران، ضمن تأیید و لازم‌الاجرا نمودن استاندارد حسابداری شماره ۲۸، آئین‌نامه شماره ۵۸ شورای عالی بیمه را نیز تأیید نموده، شرکت‌های بیمه باید کدام را رعایت کنند؟

۳. اهمیت موضوع و ضرورت انجام تحقیق

وجود مغایرت بین استاندارد تدوین‌شده توسط هیئت تدوین استانداردهای سازمان حسابرسی و آئین‌نامه تنظیم‌شده توسط شورای عالی بیمه که هریک از دستگاه‌های مزبور وظیفه قانونی در جهت تدوین اصول و ضوابط حرفه‌ای حسابداری در صنعت بیمه کشور را برعهده دارند (سازمان حسابرسی به موجب قانون تأسیس و شورای عالی بیمه به موجب قانون تأسیس بیمه مرکزی ایران و بیمه‌گری) جای تأمل است. این اختلاف نظر موجب گردیده که از ابتدای سال ۱۳۸۷، مغایرت‌های موجود به‌عنوان بند عدم‌رعایت استاندارد حسابداری در گزارش حسابرسی شرکت‌های بیمه درج شده و موجب سردرگمی و بعضاً گمراهی استفاده‌کنندگان از صورت‌های مالی شرکت‌های بیمه گردیده است. لذا باتوجه به ورود بخش خصوصی به صنعت بیمه کشور در سال‌های اخیر و واگذاری تعدادی از شرکت‌های بیمه دولتی به بخش خصوصی در راستای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی، ضروری است تفاوت‌های موجود باتوجه به استانداردهای حسابداری سایر کشورهای صاحب‌نام در صنعت بیمه مورد بررسی قرار گرفته و نسبت به ارائه راهکارهای مناسب جهت اصلاح استاندارد حسابداری شماره ۲۸ یا آئین‌نامه شماره ۵۸ شورای عالی بیمه اقدام گردد.

۴. پیشینه تحقیق

کرد مدانلو به بررسی استانداردهای متداول بیمه‌های عمومی در انگلستان و آمریکا و سپس مقایسه آن با مصوبات شورای عالی بیمه پرداخته و ضمن تعیین جایگاه

حسابداری بیمه‌های عمومی در انگلستان و آمریکا، آنها را با یکدیگر تطبیق و مقایسه نموده است و در نهایت نتیجه‌گیری نموده که نظام حسابداری بیمه‌های عمومی در شرکت‌های بیمه ایرانی، منطبق با استانداردهای حسابداری شرکت‌های بیمه انگلستان و آمریکا نیست.

حنیفه‌زاده از طریق بررسی سیستم حسابداری شرکت‌های بیمه ایران و مقایسه آن با استانداردهای حسابداری بین‌المللی نتیجه‌گیری نموده که صورت‌های مالی تهیه‌شده توسط شرکت سهامی بیمه ایران، از ویژگی‌های کیفی برخوردار نیست. لذا برای ارتقای ویژگی‌های کیفی، استفاده از اصول و استانداردهای حسابداری و اصلاح مصوبات شورای عالی بیمه ضرورت دارد.

ابراهیم‌زاده پس از بررسی سیستم‌های اطلاعاتی حسابداری شرکت‌های بیمه و نیازهای اطلاعاتی مدیران شرکت‌های مزبور، نتیجه‌گیری نموده، ضمن اینکه سیستم حسابداری موجود در صنعت بیمه، اطلاعات لازم را جهت تصمیم‌گیری مدیران فراهم نمی‌نماید، مدیران نیز از اطلاعات حاصل از خروجی‌های سیستم اطلاعات حسابداری در صنعت بیمه استفاده نمی‌کنند (اله‌وردی، ۱۳۸۹).

بولو^۱ براساس مطالعات انجام‌شده در مورد استانداردهای حسابداری کشورهای مختلف، مصاحبه با دست‌اندرکاران صنعت بیمه و بررسی اطلاعات دریافتی از شرکت‌های بیمه، قوانین و مقررات و آئین‌نامه‌ها و نیز بررسی صورت‌های مالی شرکت‌های بیمه، مطالبی را در مورد نحوه شناسایی درآمد حق‌بیمه، حق‌بیمه کسب‌نشده (ذخیره حق‌بیمه)، بدهی خسارت معوق، ذخایر تکمیلی و بازیافت خسارات جهت تدوین استاندارد حسابداری فعالیت‌های بیمه عمومی، به هیئت تدوین استانداردهای حسابداری ارائه نموده است.

شماخی به ضرورت پیاده‌سازی اصل ۴۴ قانون اساسی و طرح تحول و اصلاح ساختار صنعت بیمه بر محورهایی از قبیل تقویت نظارت، شفافیت صورت‌های مالی و تعامل با بازار سرمایه، نوع خدمات بیمه‌ای، تقویت بیمه‌های اتکایی در داخل کشور و جلوگیری از خروج ارز پرداخته و در پایان نتیجه‌گیری نموده که برای افزایش مطلوبیت صورت‌های مالی شرکت‌های بیمه، باید نیازهای استفاده‌کنندگان از این صورت‌ها به‌درستی شناسایی شود و همچنین به این امر توجه شود که با اجرای کامل اصل ۴۴، شاهد تغییر سلاقی استفاده‌کنندگان عمده این صورت‌ها از دولت به بخش خصوصی خواهیم بود.

شفیعی گزارشات مالی با کیفیت بالا را مؤثر بر کارایی و اثربخشی بازار سرمایه عنوان نموده و ضمن ارائه پیشنهاداتی جهت تقویت گزارشات مالی صنعتی بیمه و ارتقای کیفیت آنها نتیجه‌گیری نموده که استانداردهای حسابداری فعالیت‌های بیمه عمومی به تقویت این صنعت از طریق شفافیت در ارائه اطلاعات کمک می‌کند و موجب بهبود کیفیت گزارشات مالی شرکت‌های بیمه می‌گردد (اله وردی، ۱۳۸۹).

۵. تعاریف مفاهیم و واژگان

- قرارداد بیمه (بیمه‌نامه)

قراردادی است که به موجب آن یک طرف (بیمه‌گر) متعهد می‌شود در ازای دریافت حق‌بیمه قطعی یا برآوردی از طرف دیگر (بیمه‌گذار)، در صورت وقوع یا بروز حوادث معین آتی غیرقطعی، خسارت وارده بر او (یا شخص ذی‌نفع) را جبران نموده یا وجه معینی را به وی (یا شخص ذی‌نفع) بپردازد.

- بیمه زندگی

نوعی بیمه مرتبط با حیات یا فوت انسان است که بیمه‌گر نسبت به پرداخت وجوهی معین براساس رویدادی مشخص اطمینان می‌دهد.

- بیمه غیرزندگی (عمومی)

به بیمه‌های غیر از بیمه زندگی اطلاق می‌شود.

- ذخایر فنی

عبارت از ذخایر نگهداری شده برای ایفای تعهدات ناشی از صدور بیمه‌نامه‌ها توسط مؤسسات بیمه است. این ذخایر تقسیم نمی‌شوند، چرا که همواره ممکن است تعهداتی برای شرکت‌های بیمه در قبال ریسک‌های منقضی شده وجود داشته باشد. شرکت‌های بیمه از محل این وجوه سرمایه‌گذاری انجام می‌دهند و عواید آن متعلق به سهام‌داران است و در صورتی که خساراتی رخ دهد، منابع لازم از محل این وجوه تأمین می‌شود.

- حق بیمه عایدنشده (ذخیره حق بیمه)

بخشی از حق بیمه مرتبط با بیمه‌نامه‌های صادره طی دوره مالی که قابل انتساب به پوشش خطر بعد از پایان دوره مالی است به عنوان حق بیمه عایدنشده شناسایی می‌شود.

- حق بیمه عایدشده

بخشی از حق بیمه است که به خسارات پذیرفته شده توسط بیمه‌گر در طی دوره مالی جاری قابل انتساب است.

- خسارت معوق

عبارت است از مبلغ تخصیص یافته به عنوان ذخیره یا بدهی به منظور پوشش هزینه نهایی خساراتی که از حوادث واقع شده قبل از تاریخ ترازنامه ناشی گردیده است. به عبارت دیگر مبلغ خسارت معوق بیانگر برآورد معقولی از مخارج لازم برای تصفیه تعهد فعلی در تاریخ ترازنامه است.

- ذخیره فنی تکمیلی و خطرات طبیعی

عبارت از برآورد ذخیره لازم برای تضمین تعهدات مؤسسات بیمه در مقابل خسارات ناشی از حوادث فاجعه‌آمیز است. براساس آئین‌نامه‌های مصوب شورای عالی بیمه درصدی از حق‌بیمه‌های هر سال پس از کسر حق‌بیمه اتکایی واگذاری به‌عنوان ذخیره فنی تکمیلی و خطرات حوادث طبیعی محاسبه و شناسایی می‌شود. این ذخیره در استاندارد حسابداری شماره ۲۸ پیش‌بینی نشده است.

- ذخیره برگشت حق‌بیمه

عبارت از برآوردی از حق‌بیمه‌های برگشتی در دوره مالی بعد (به‌دلیل انصراف بیمه‌گذاران) است که به‌عنوان ذخیره شناسایی می‌گردد. شایان ذکر است که ذخیره برگشت حق‌بیمه در استاندارد حسابداری شماره ۲۸ (فعالیت‌های بیمه عمومی) پیش‌بینی نشده است.

۶. تفاوت‌های موجود بین استاندارد حسابداری شماره ۲۸ و آئین‌نامه شماره

۵۸ شورای عالی بیمه در مورد ذخایر فنی بیمه‌های غیرزندگی مؤسسات بیمه

تفاوت‌های موجود بین استاندارد حسابداری و آئین‌نامه شورای عالی بیمه به این شرح است:

- طبق استاندارد حسابداری شماره ۲۸، شرکت‌های بیمه در رابطه با حوادث طبیعی

فاجعه‌آمیز مانند زلزله‌های شدید که خسارات سنگین به‌بارمی‌آورد، تعهد فعلی ندارند.

لذا نمی‌توانند از این بابت ذخیره شناسایی کنند. حوادثی مانند زلزله قابل پیش‌بینی

نیست و انعکاس هزینه از این بابت در دوره‌های زمانی قبل از وقوع خسارت، با

مفاهیم نظری گزارشگری مالی سازگار نیست. درحالی‌که طبق ماده ۱۴ آئین‌نامه شماره

۵۸ شورای عالی بیمه، شرکت‌های بیمه موظف‌اند در مقابل تضمین تعهدات خسارات

ناشی از حوادث فاجعه‌آمیز، ذخیره فنی تکمیلی و خطرات طبیعی محاسبه نمایند (این

ذخیره معادل ۳درصد حق‌بیمه‌های صادرشده پس از کسر سهم حق‌بیمه اتکایی

واگذاری به علاوه مانده ذخیره سال قبل است و نباید از ۲۰ درصد میانگین حق بیمه نگهداری بیمه‌های غیرزندگی سه سال گذشته تجاوز کند).

- محاسبه ذخیره برگشت حق بیمه که طبق آئین نامه شماره ۵۸ شورای عالی بیمه الزامی است، در استاندارد حسابداری شماره ۲۸، پیش‌بینی نشده است.

باتوجه به تفاوت‌های اشاره شده به شرح فوق، در این مقاله به دلایل وجوه افتراق بین دو نظریه پرداخته می‌شود. همچنین پژوهشگر در این مقاله تلاش دارد به این پرسش‌ها پاسخ دهد:

• آیا افتراق بین استاندارد حسابداری شماره ۲۸ و آئین نامه شماره ۵۸ شورای عالی بیمه بر سود خالص و نهایتاً بر تصمیم‌گیری استفاده‌کنندگان از صورت‌های مالی آنها مؤثر است؟

• آیا محاسبه و گزارشگری ذخیره فنی تکمیلی و خطرات طبیعی به‌عنوان اصلی‌ترین وجوه افتراق موجود، تحت عنوان اندوخته احتیاطی غیرقابل تقسیم در بخش حقوق صاحبان سهام بر سود خالص شرکت‌های بیمه مؤثر است و با استاندارد حسابداری شماره ۲۸ و آئین نامه ۵۸ شورای عالی بیمه تفاوت معنی‌داری داشته و موجب شفافیت صورت‌های مالی شرکت‌های مزبور می‌گردد؟

از میان دو تفاوت اشاره شده فوق، عدم‌پذیرش ذخیره فنی تکمیلی و خطرات طبیعی توسط کمیته تدوین استانداردهای حسابداری کشور، به‌عنوان بارزترین وجوه افتراق بین استاندارد حسابداری شماره ۲۸ و آئین نامه شماره ۵۸ شورای عالی بیمه مطرح بوده است، به‌نحوی که از سال ۱۳۸۷ تاکنون همواره به‌عنوان بند گزارش (عدم‌رعایت استاندارد) در گزارش‌های حسابرسی شرکت‌های بیمه منعکس گردیده و باتوجه به تأثیر قابل ملاحظه آن بر سود خالص شرکت‌های مزبور، موجب سردرگمی و بعضاً گمراهی استفاده‌کنندگان از صورت‌های مالی شرکت‌های بیمه گردیده است.

در مورد ذخیره برگشت حق بیمه، شایان ذکر است که ذخیره مزبور در استاندارد حسابداری شماره ۲۸ پیش‌بینی نشده است. لیکن همواره بخشی از بیمه‌نامه‌های صادرشده در یک سال مالی (به‌ویژه در اواخر سال) ممکن است در سال مالی بعد برگشت شود، به‌همین دلیل احتساب ذخیره مذکور مطابق با آئین‌نامه شماره ۵۸ شورای عالی بیمه الزامی گردیده است. مطابق نظر کمیته تدوین استانداردهای حسابداری کشور، باتوجه به اینکه برای بیمه‌نامه‌های منقضی‌نشده تا پایان سال مالی، به‌طورکامل ذخیره حق بیمه (حق بیمه عاید نشده) محاسبه شده و بخشی از بیمه‌نامه‌ها که زمان آن منقضی‌شده نیز مشمول برگشت نیست، لذا احتساب ذخیره برگشت حق بیمه به‌طورکامل ضرورت نداشته، ضمن اینکه حق بیمه‌های برگشتی از محل بیمه‌نامه‌های صادرشده سال قبل، در حساب‌های جاری شرکت بیمه منعکس می‌گردد و این روند هر ساله ادامه دارد (به این معنی که درصدی از بیمه‌نامه‌های صادرشده در سال مالی قبل، در سال جاری برگشت می‌شود و درصدی از بیمه‌نامه‌های صادرشده در سال جاری، در سال بعد برگشت می‌شود و این تسلسل همواره ادامه دارد) لذا بنا به دلایل اشاره‌شده، احتساب ذخیره مذکور در استاندارد حسابداری شماره ۲۸ پیش‌بینی نشده است.

۷. جامعه آماری و روش تحقیق

کلیه شرکت‌های بیمه تجاری فعال در کشور، جامعه آماری این تحقیق را تشکیل می‌دهند، لیکن باتوجه به اینکه از میان تعداد ۲۰ شرکت بیمه تجاری فعال در کشور، ۳ شرکت بیمه آسیا، البرز و دانا در بورس اوراق بهادر تهران پذیرفته شده و ملزم به رعایت دستورالعمل‌های سازمان بورس و اوراق بهادار می‌باشند و گزارشات و صورت‌های مالی آنها از شفافیت بیشتری نسبت به سایر شرکت‌های بیمه خصوصی برخوردار بوده و از طریق سیستم جامع اطلاع‌رسانی ناشران سازمان بورس و اوراق بهادار (شبکه اینترنتی کدال) به‌صورت آنلاین در اختیار استفاده‌کنندگان قرار دارد و

نیز شرکت بیمه ایران به عنوان بزرگ‌ترین شرکت بیمه و تنها شرکت بیمه دولتی کشور که به دلیل شمول قوانین حاکم بر شرکت‌های دولتی بر آن از شفافیت اطلاعاتی بیشتری نسبت به شرکت‌های بیمه غیردولتی (غیربوری) برخوردار است، جمعاً با داشتن بالغ بر ۷۰٪ بازار بیمه کشور به عنوان جامعه آماری این تحقیق انتخاب شده‌اند. لذا ۱۶ شرکت بیمه غیردولتی (غیربوری) به دلیل فقدان شاخص‌های اشاره شده فوق، از کل جامعه آماری این تحقیق حذف شده‌اند. ضمناً دوره زمانی این تحقیق از ابتدای سال ۱۳۸۶ (تاریخ لازم‌الاجرا شدن استاندارد حسابداری شماره ۲۸) لغایت پایان سال ۱۳۸۸ است. تحقیق از نظر هدف، کاربردی و از نظر ماهیت و روش از نوع مقایسه‌ای است. در این روش اثر به‌کارگیری استاندارد حسابداری شماره ۲۸ (فعالیت‌های بیمه عمومی)، آئین‌نامه شماره ۵۸ شورای عالی بیمه و روش پیشنهادی محقق (محاسبه و گزارشگری ذخیره فنی تکمیلی و خطرات طبیعی به عنوان اندوخته احتیاطی غیرقابل تقسیم در بخش حقوق صاحبان سهام) بر سود خالص شرکت‌های بیمه از طریق آزمون t زوجی بررسی می‌شود.

۸. روش نمونه‌گیری و جمع‌آوری اطلاعات

روش نمونه‌گیری در این تحقیق به صورت «سال - شرکت» است و اطلاعات مورد نیاز از میان صورت‌های مالی حسابرسی شده و اسناد و مدارک پیوست آنها استخراج گردیده است. در این خصوص باتوجه به اینکه نمونه‌های انتخاب شده عمدتاً شرکت‌های بیمه پذیرفته شده در بورس می‌باشند، بخشی از اطلاعات مربوطه از طریق سیستم جامع اطلاع‌رسانی ناشران سازمان بورس و اوراق بهادار جمع‌آوری و قسمت‌هایی که در سیستم مذکور موجود نبوده از شرکت‌های مربوطه اخذ گردیده است. همچنین بخشی از اطلاعات مورد نیاز از کتاب‌ها، مقالات، پایان‌نامه‌های داخل کشور، استانداردهای حسابداری فعالیت‌های بیمه عمومی کشورهای صاحب‌نام در صنعت بیمه و مطالعات واحد تحقیقات و آموزش سازمان حسابرسی جمع‌آوری گردیده است.

۹. فرضیه‌های تحقیق

- فرضیه ۱: بین سود خالص شرکت‌های بیمه طبق استاندارد حسابداری شماره ۲۸ و آئین‌نامه شماره ۵۸ شورای عالی بیمه، تفاوت معنی‌داری وجود دارد.

- فرضیه ۲: بین تأثیر محاسبه و گزارشگری ذخیره فنی تکمیلی و خطرات طبیعی به‌عنوان اندوخته احتیاطی غیرقابل تقسیم (در بخش حقوق صاحبان سهام) به‌عنوان روش پیشنهادی طبق استاندارد حسابداری شماره ۲۸ و آئین‌نامه شماره ۵۸ شورای عالی بیمه بر سود خالص شرکت‌های بیمه، تفاوت معنی‌داری وجود دارد.

۱۰. روش آزمون فرضیه‌ها

هدف از این پژوهش در فرضیه ۱، تأثیر به‌کارگیری استاندارد حسابداری شماره ۲۸ و آئین‌نامه شماره ۵۸ شورای عالی بیمه، در مورد محاسبه ذخایر فنی بیمه‌های غیرزندگی بر سود خالص شرکت‌های بیمه بوده است.

هدف از این پژوهش در فرضیه ۲، تأثیر به‌کارگیری روش جدید پیشنهادی محقق در مورد محاسبه و گزارشگری ذخیره فنی تکمیلی و خطرات طبیعی به‌عنوان اندوخته احتیاطی غیرقابل تقسیم (و نه ذخیره) در بخش حقوق صاحبان سهام بر سود خالص شرکت‌های بیمه بوده است.

۱۱. آمار توصیفی

در بخش آمار توصیفی، تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از شاخص‌های مرکزی همچون میانگین، میانه و شاخص‌های پراکندگی مانند انحراف معیار^۱، چولگی^۲ و کشیدگی^۳ انجام می‌گیرد. در مورد چولگی شاخص‌ها، تقریباً هر سه شاخص در سه روش، متقارن‌اند (برای توزیع متقارن میزان چولگی صفر است). در مورد کشیدگی

1. Std Deviation
2. Skewness
3. Kurtosis

شاخص‌ها، مالیات عملکرد در روش پیشنهادی، توزیع خوابیده‌تری نسبت به توزیع نرمال دارد. مالیات عملکرد در روش آئین‌نامه شماره ۵۸ و سود قابل تخصیص در روش پیشنهادی و سود خالص در هر دو روش آئین‌نامه شماره ۵۸ و استاندارد شماره ۲۸ کشیده‌تر از توزیع نرمال است، کشیدگی سایر متغیرها معادل با توزیع نرمال است. در این تحقیق جهت آزمون فرضیه‌ها از روش مقایسه میانگین داده‌ها استفاده شده است.

مقدار میانگین سود خالص در صورت به‌کارگیری آئین‌نامه شماره ۵۸ شورای عالی بیمه برابر با مبلغ ۳۷۳,۱۵۱ میلیون ریال و در صورت به‌کارگیری استاندارد حسابداری شماره ۲۸ برابر با مبلغ ۴۹۶,۷۲۷ میلیون ریال و در صورت به‌کارگیری روش پیشنهادی برابر با مبلغ ۵۳۰,۸۲۱ میلیون ریال به‌دست آمده است.

به‌عبارت دیگر مقدار میانگین سود خالص طبق روش پیشنهادی (به دلیل عدم پیش‌بینی ذخیره فنی تکمیلی و خطرات طبیعی و ذخیره برگشت حق بیمه با در نظر گرفتن معافیت مالیاتی برای ذخیره فنی تکمیلی و خطرات طبیعی که تحت عنوان اندوخته در بخش حقوق صاحبان سهام ترازنامه شرکت‌های بیمه منعکس می‌گردد) در بالاترین سطح، مقدار میانگین سود طبق استاندارد شماره ۲۸ (به دلیل عدم پیش‌بینی ذخیره فنی تکمیلی و خطرات طبیعی و ذخیره برگشت حق بیمه، بدون در نظر گرفتن معافیت مالیاتی برای ذخیره فنی تکمیلی و خطرات طبیعی) در رتبه دوم و مقدار میانگین سود طبق آئین‌نامه شماره ۵۸ (به دلیل پیش‌بینی ذخیره فنی تکمیلی و خطرات طبیعی و ذخیره برگشت حق بیمه) در پایین‌ترین سطح قرار گرفته است.

مقدار میانگین سود قابل تخصیص مطابق با آئین‌نامه شماره ۵۸ برابر با مبلغ ۲۲۸,۳۲۲ میلیون ریال، برای استاندارد شماره ۲۸ برابر با مبلغ ۱,۰۳۴,۷۸۱ میلیون ریال و برای روش پیشنهادی برابر با مبلغ ۴۹۵,۷۸۴ میلیون ریال به‌دست آمده است. در زمینه مقدار میانگین سود قابل تخصیص به دلیل موارد مطرح شده، استاندارد ۲۸

رتبه اول، روش پیشنهادی رتبه دوم و روش آئین‌نامه شماره ۵۸ رتبه سوم را کسب می‌کند.

مقدار میانگین مالیات عملکرد مطابق با آئین‌نامه شماره ۵۸ برابر با مبلغ ۴,۶۴۵ ریال، برای استاندارد شماره ۲۸ برابر با مبلغ ۴۵,۲۲۶ میلیون ریال و برای روش پیشنهادی برابر با مبلغ ۱۱,۱۳۱ میلیون ریال به دست آمده است. به عبارت دیگر در زمینه مقدار میانگین مالیات عملکرد، استاندارد شماره ۲۸ رتبه اول، روش پیشنهادی رتبه دوم و روش آئین‌نامه شماره ۵۸ رتبه سوم را کسب می‌کند.

۱۲. آزمون نرمالیتی

نرمال بودن داده‌ها به اندازه‌ای با اهمیت است که روش‌های آماری در یک تقسیم‌بندی با برقراری این فرض رده‌بندی می‌گردند، به طوری که در صورت نرمال بودن داده‌ها، اغلب از آزمون‌های پارامتری و در غیراین صورت از آزمون‌های ناپارامتری برای تحلیل آنها استفاده می‌شود. در ادامه با استفاده از آزمون کلموگروف-اسمیرنف^۱ نرمال بودن داده‌ها بررسی شده است. مبنای استنباط از روی سطح معناداری یا P-value یا Significant Level بوده است بدین گونه که هرگاه مقدار احتمال یا سطح معناداری آزمون کمتر از ۰/۰۵ باشد فرض صفر در سطح ۹۵ درصد اطمینان رد می‌شود. فرض صفر و فرض مقابل در این آزمون به این صورت نوشته می‌شود:

$$\begin{cases} H_0: \text{داده‌ها از توزیع نرمال پیروی می‌کند} \\ H_1: \text{داده‌ها از توزیع نرمال پیروی نمی‌کند} \end{cases}$$

نتایج آزمون نشان می‌دهد که مقادیر سطح معناداری برای شاخص سود خالص بیشتر از ۰/۰۵ است، بنابراین فرض صفر در سطح ۹۵ درصد اطمینان رد نمی‌شود، لذا

توزیع داده‌ها نرمال است. بنابراین از آزمون‌های پارامتری برای بررسی فرضیه‌ها استفاده شده است.

۱-۱۲. آزمون فرضیه ۱

- مقایسه میانگین سود خالص در آئین‌نامه شماره ۵۸ و استاندارد شماره ۲۸:

گاهی اوقات هدف، مقایسه میانگین دو نمونه با یکدیگر است، نمونه‌هایی که به هم وابسته‌اند؛ مثل مقایسه میانگین نتایج دو روش که برای یک شرکت به کار رفته است. در این روش چون سایر متغیرها کنترل شده است (سایر عوامل برای یک شرکت یکسان است و تنها روش محاسبه آن تغییر یافته است) بنابراین تفاوت آن روش با دقت بالاتری قابل اندازه‌گیری است.

فرض صفر و فرض مقابل در این آزمون به صورت زیر فرمول‌بندی می‌شود:

$$\begin{cases} H_0: \mu_b - \mu_a = 0 \\ H_1: \mu_b - \mu_a \neq 0 \end{cases} \begin{cases} H_0: \text{استاندارد شماره ۵۸ و استاندارد شماره ۲۸ اختلاف معناداری ندارد} \\ H_1: \text{میانگین سود خالص طبق آئین‌نامه شماره ۵۸ و استاندارد شماره ۲۸ اختلاف معناداری دارد} \end{cases}$$

نتایج آزمون نشان می‌دهد که مقدار آماره آزمون (t) برای تفاوت میانگین سود خالص در آئین‌نامه شماره ۵۸ و استاندارد شماره ۲۸ در سطح معنی‌دار ۵٪ برابر با ۲/۷۹- بوده که این مقدار در ناحیه رد فرض صفر قرار گرفته است؛ یعنی مقدار میانگین سود خالص در آئین‌نامه شماره ۵۸ و استاندارد شماره ۲۸ تفاوت معناداری دارد. مقدار میانگین سود خالص طبق آئین‌نامه شماره ۵۸ برابر با مبلغ ۳۷۳۱۵۱ میلیون ریال است که به صورت معناداری کمتر از مبلغ ۴۹۶۷۲۷ میلیون ریال سود خالص محاسبه شده طبق استاندارد حسابداری شماره ۲۸ است.

۲-۱۲. آزمون فرضیه ۲

- مقایسه میانگین سود خالص در آئین‌نامه شماره ۵۸ و استاندارد شماره ۲۸ با

روش پیشنهادی

فرض صفر و فرض مقابل به این صورت فرمول‌بندی می‌شود:

$$\left\{ \begin{array}{l} H_0 : \left\{ \begin{array}{l} \mu_b - \mu_a = 0 \text{ استاندارد } 58 \text{ و آئین نامه شماره } 58 \\ \text{شماره } 28 \text{ با روش پیشنهادی اختلاف معنادار ندارد.} \end{array} \right. \\ H_1 : \left\{ \begin{array}{l} \mu_b - \mu_a \neq 0 \\ \text{میانگین سود خالص طبق آئین نامه شماره } 58 \text{ و استاندارد شماره } 28 \\ \text{با روش پیشنهادی اختلاف معنادار دارد.} \end{array} \right. \end{array} \right.$$

نتایج آزمون نشان می دهد که مقدار آماره آزمون (t) برای تفاوت آئین نامه شماره ۵۸ و روش پیشنهادی برابر با $-2/70$ و برای تفاوت استاندارد شماره ۲۸ و روش پیشنهادی برابر با $-2/39$ بوده که این مقادیر در ناحیه رد فرض صفر قرار گرفته است، لذا با اطمینان ۹۵ درصد تفاوت معناداری بین میانگین روش های ذکر شده وجود دارد. میانگین سود خالص روش پیشنهادی به صورت معناداری بیشتر از دو روش دیگر است.

۱۳. نتیجه گیری

۱۳-۱. نتیجه آزمون فرضیه ۱

طبق آزمون فرضیه ۱ «وجود تفاوت معنی دار بین سود خالص شرکت های بیمه با استاندارد حسابداری شماره ۲۸ و آئین نامه شماره ۵۸ شورای عالی بیمه» در سطح اطمینان ۹۵٪ تأیید شده و دنباله چپ آزمون نشان می دهد که میانگین سود خالص طبق آئین نامه شماره ۵۸ شورای عالی بیمه، به صورت معناداری کمتر از میانگین سود خالص شرکت های بیمه طبق استاندارد حسابداری شماره ۲۸ بوده است. احتساب ذخیره فنی تکمیلی و خطرات طبیعی و ذخیره برگشت حق بیمه که مطابق با آئین نامه شماره ۵۸ شورای عالی بیمه الزامی بوده و در استاندارد حسابداری شماره ۲۸ پیش بینی نگردیده، موجب کاهش سود خالص شرکت های بیمه به صورت معنی داری باتوجه به عدم به کارگیری کامل استاندارد شماره ۲۸ گردیده است.

۱۳-۲. نتیجه آزمون فرضیه ۲

طبق آزمون فرضیه ۲ «وجود تفاوت بین روش پیشنهادی (محاسبه و گزارشگری ذخیره فنی تکمیلی و خطرات طبیعی به عنوان اندوخته احتیاطی غیرقابل تقسیم در

بخش حقوق صاحبان سهام) با استاندارد حسابداری شماره ۲۸ و آئین نامه شماره ۵۸ شورای عالی بیمه و تأثیر آن بر سود خالص شرکت های بیمه» در سطح اطمینان ۹۵٪ تأیید شده و دنباله چپ آزمون در هر دو مقایسه نیز نشان می دهد که سود خالص در هر دو روش آئین نامه شماره ۵۸ و استاندارد شماره ۲۸ به صورت معنی داری کمتر از سود خالص طبق روش پیشنهادی است.

تفاوت استاندارد حسابداری شماره ۲۸ با روش پیشنهادی که احتساب اندوخته از محل سود خالص دوره را به جای احتساب ذخیره از محل درآمدهای دوره پیشنهاد نموده، صرفاً در مورد چگونگی محاسبه مالیات عملکرد اندوخته فنی تکمیلی و خطرات طبیعی است. طبق روش پیشنهادی، مادامی که اندوخته فنی تکمیلی و خطرات طبیعی، تقسیم نشده یا به سرمایه انتقال نیافته، معاف از مالیات متصور شده و در صورت تقسیم یا انتقال به سرمایه، در سال تقسیم یا انتقال، مالیات آن محاسبه و پرداخت می گردد. لذا مالیات عملکرد محاسبه شده برای روش پیشنهادی به دلیل معافیت مالیاتی متصور شده برای اندوخته، کمتر از روش استاندارد شماره ۲۸ خواهد بود و این موضوع منجر به افزایش سود خالص در روش پیشنهادی نسبت به استاندارد حسابداری شماره ۲۸ گردیده است.

شایان ذکر است اندوخته فنی تکمیلی و خطرات طبیعی به دلیل عدم وقوع یکنواخت خسارات فاجعه آمیز منحصربه فرد که در نتایج بیمه های عمومی گزارش شده توسط بیمه گر از سالی به سال دیگر نوسان عمده ایجاد می کند، در نظر گرفته شده است و صرفاً برای خسارات احتمالی ناشی از حوادث طبیعی که ضریب خسارت آن بیش از ۸۵٪ باشد، محاسبه (مازاد خسارت ایجاد شده ناشی از حوادث مذکور از محل این اندوخته جبران خواهد شد) و در بخش حقوق صاحبان سهام طبقه بندی می گردد.

۱۴. پیشنهادها

۱۴-۱. پیشنهادها در راستای فرضیات پژوهش

- رفع اختلاف نظرهای موجود بین شورای عالی بیمه و هیئت تدوین استانداردهای حسابداری در مورد ذخایر فنی مؤسسات بیمه به منظور افزایش قابلیت اتکاء و شفافیت صورت‌های مالی و رفع ابهام‌های ایجادشده باتوجه به نیازهای استفاده‌کنندگان از صورت‌های مالی؛
- اهتمام بیشتر نهادهای ناظر از جمله حساب‌رسان مستقل، بیمه مرکزی و سازمان بورس و اوراق بهادار بر صحت گزارشات مالی شرکت‌های بیمه؛
- تجدید نظر در استاندارد حسابداری فعالیت‌های بیمه عمومی (به‌ویژه مورد نحوه گزارشگری مالی) باتوجه به نیازهای اطلاعاتی داخل کشور و پیشرفت‌های جدید در صنعت بیمه؛
- تصویب آئین‌نامه‌های شورای عالی بیمه مطابق با استانداردهای حسابداری کشور و قوانین و مقررات مربوطه؛
- تدوین استاندارد حسابداری خاص برای بیمه‌های زندگی توسط هیئت تدوین استانداردهای حسابداری کشور.

۱۴-۲. پیشنهادهایی برای تحقیق‌های آتی

- با عنایت به اینکه در این تحقیق صرفاً شرکت‌های بیمه دولتی و پذیرفته‌شده در بورس به‌عنوان نمونه از میان جامعه آماری موجود انتخاب شده است، پیشنهاد می‌گردد در تحقیقی جداگانه فرضیه‌های این تحقیق در مورد شرکت‌های بیمه خصوصی نیز مورد آزمون قرار گیرد.
- پیشنهاد می‌گردد، مطالعه تطبیقی بین استانداردهای حسابداری فعالیت‌های بیمه عمومی کشورهای مختلف، استاندارد ایران و آئین‌نامه‌های شورای عالی بیمه به‌عنوان تحقیقی جداگانه بررسی شود.

- باتوجه به عدم وجود استاندارد حسابداری خاص برای بیمه‌های زندگی در کشور (از جمله بیمه عمر و پس انداز) پیشنهاد می‌شود، ضمن انجام مطالعه تطبیقی بین استانداردهای حسابداری بیمه‌های زندگی در کشورهای مختلف با روش محاسبه ذخایر فنی بیمه‌های زندگی در کشور، نسبت به صحت و سقم روش‌های موجود در ایران برای محاسبه میزان ذخیره لازم برای تعهدات آتی بیمه‌گران (اکچوئری) تحقیقاتی به عمل آید.
- پیشنهاد می‌گردد در مورد تناسب ذخایر فنی نگهداری شده توسط شرکت‌های بیمه باتوجه به حجم فعالیت و میزان تعهدات آنها در مقابل بیمه‌گذاران در تاریخ ترانزنامه و کفایت ذخایر لازم، تحقیقات جداگانه‌ای به عمل آید.
- پیشنهاد می‌شود در مورد فرمول‌ها و روش‌های محاسبه ذخایر فنی و صحت و سقم آنها باتوجه به منطق تعهدات بیمه‌ای و نیز روش‌های محاسبه در سایر کشورها، تحقیقاتی به عمل آید.

منابع

۱. الهوردی، مجید ۱۳۸۹، مطالعه و جوه افتراق استاندارد حسابداری شماره ۲۸ (فعالیت‌های بیمه عمومی) با آئین‌نامه شماره ۵۸ شورای عالی بیمه در مورد محاسبه و گزارشگری ذخایر فنی بیمه‌های غیر زندگی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران جنوب، دانشکده مدیریت و حسابداری.
۲. بولو، قاسم ۱۳۸۵، گزارش پژوهشی تدوین استاندارد حسابداری برای فعالیت‌های بیمه، گروه کارشناسی مدیریت تدوین استانداردهای حسابداری، سازمان حسابرسی.
۳. ثبات، غلام‌علی ۱۳۸۷، مجموعه کامل مصوبات شورای عالی بیمه همراه با قوانین و ضوابط صنعت بیمه، پژوهشکده بیمه (وابسته به بیمه مرکزی ج.ا.ا)، چ ۱.
۴. کمیته تدوین استانداردهای حسابداری ۱۳۸۸، استانداردهای حسابداری، سازمان حسابرسی، چ ۱۷.
۵. کمیته تدوین استانداردهای حسابرسی ۱۳۸۸، استانداردهای حسابرسی، سازمان حسابرسی، چ ۱۱.

۶. محمد بیگی، علی اعظم ۱۳۸۷، فرهنگ اصطلاحات بیمه در قوانین و مقررات ایران، نشر پوشش گستر، چ ۱.
۷. مجموعه قوانین و مقررات بیمه‌های بازرگانی ۱۳۸۸، پژوهشکده بیمه (وابسته به بیمه مرکزی ج.ا.ا)، چ ۱۱.
۸. مدیریت طرح و برنامه اداره بررسی‌های بیمه مرکزی ایران ۱۳۸۸، سالنامه آماری صنعت بیمه، بیمه مرکزی ج.ا.ا.
۹. نیکوکار، مسعود ۱۳۸۰، آمار و کاربرد آن در مدیریت، نشر فرناز، چ ۱.
10. *Australian accounting standards board 1996 (AASB 1023)*.
11. *FAS60, Accounting and reporting by insurance enterprises, 1982.*
12. *FAS97, Accounting and reporting by insurance enterprises for certain long-duration contracts and for realized gains and losses from the sale of investments, 1987.*
13. *FAS113, Accounting and reporting for reinsurance of Short- duration and Long-duration contracts, 1992 .*
14. *FAS 120, Accounting and reporting by mutual life insurance enterprises and by Insurance enterprises for certain long-duration participating contracts, 1995.*
15. *SOP 79-3, Accounting for investments of stock life insurance companies.*
16. *SOP 80-1, Accounting for title Insurance companies.*
17. *Hong Kong financial reporting standards (HKFRS) 2005.*
18. *International accounting standards board 2004, International Financial Reporting Standards 4 (Insurance Contracts) .*
19. *Malaysian accounting standards board 2001, General Insurance Business, (MASB17).*